

بررسی اهمیت تدریس درس مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۶/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۲/۱۲)

مصطفی درویش پنجه که^۱

دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان واحد شهید بهشتی گنبد کاووس

چکیده

هدف از نگارش این مقاله این است که افراد جامعه به خصوص والدین دانش آموزان مقطع ابتدایی با اهمیت تدریس درس مطالعات اجتماعی در مدارس آشنا شوند و نگاه تازه ای نسبت به این ماده درسی پیدا کنند و در نتیجه برنامه ریزی درستی برای بهره مندی فرزندان شان از این درس داشته باشند. روش گردآوری اطلاعات با استفاده از منابع کتابخانه ای و اینترنتی بوده و به بررسی اهمیت تدریس درس مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی پرداخته است. با بررسی های انجام گرفته مشخص شد که با توجه به هدف تعلیم و تربیت در مدارس ابتدایی؛ یعنی تربیت شهروند مطلوب و دستیابی به حیات طیبه؛ درس مطالعات اجتماعی قادر خواهد بود بخش قابل توجهی از شناخت ها؛ نگرش ها و مهارت های مورد نیاز زندگی را در دانش آموزان ایجاد کند.

واژگان کلیدی: اهمیت، مطالعات اجتماعی، اهداف، عناصر

مقدمه

مطالعات اجتماعی با نامی تحت عنوان «SOCIAL STUDIES» در سایر کشورها وجود دارد. این ماده درسی سال های زیادی نیست که وارد مدارس ایران شده است (ملک عباسی، ۱۳۹۳). مطالعات اجتماعی نوعی ماده درسی است که از اهداف اصلی آن تربیت افرادی است که بتوانند شهروندان خوبی برای جامعه باشند؛ در عوض علوم اجتماعی نوعی رشته علمی است که به مطالعه جوامع بشری و ارتباطات افراد با یکدیگر می پردازد (خبرگزاری دانشجو، ۱۳۹۱). بنابراین این دو عنوان نباید با یکدیگر اشتباه گرفته شود. با توجه به توسعه جوامع بشری، نیاز به وجود قوانین و مقررات بیش از هر زمان دیگر احساس می شود؛ قوانینی که موجب برقراری نظم اجتماعی شده و رفاه را برای همگان به ارمقان می آورد (مردی، ۱۳۸۵). به طور مثال ثابت شده است هر چه میزان شناخت افراد از قوانین و مقررات رهنمایی و رانندگی بیشتر باشد؛ به همان میزان از تخلفات ترافیکی کاسته خواهد شد (همان منبع). مطالعات اجتماعی به عنوان حوزه ای میان رشته ای است؛ یعنی از سایر دروس مانند جغرافیا، تاریخ، مدنی، و حتی معارف و... استفاده می کند و در واقع می توان گفت پلی است که بین بسیاری از دروس ارتباط برقرار می کند؛ در نتیجه این انسجام، یادگیری دروس بهتر اتفاق می افتد (مظفری، ۱۳۸۰). نظر به اهمیت تدریس درس مطالعات اجتماعی در مدارس؛ متخصصان تعلیم و تربیت و والدین را و می دارد تا نگاه تازه ای نسبت به این ماده درسی و برنامه ریزی درستی برای وصول به اهداف آن داشته باشند.

بخش اول: تعریف مطالعات اجتماعی

هر یک از اندیشمندان عنوان مطالعات اجتماعی را به گونه ای از نقطه نظر دیدگاه خود و مطالعاتی که در این زمینه داشته است تعریف کرده است. اسن تعاریف دارای وجوه مشترک زیادی می باشند که در ادامه به بیان یکی از آنها می پردازیم. زارع و سعید به نقل از صمدی (۱۳۹۵) در کتب خود اشاره کرده اند که مطالعات اجتماعی درسی است که به توسعه

تعاملات اجتماعی می پردازد و باعث تثبیت ارزش های اجتماعی در دانش آموزان می شود. منظور از ارزش ها همان اخلاقیات و قوانین مورد پذیرش در جامعه است که با توجه به هدف تعلیم و تربیت (تربیت شهروند مطلوب و دستیابی به حیات طیبه که در مبانی نظری سند تحول بنیادین به آن اشاره شده است) از دروس مهم در برنامه درسی است؛ پس بنابراین نگاه افراطی برخی والدین به دروسی مانند ریاضی و علوم و عدم توجه کافی به دروسی مانند مطالعات اجتماعی تبعات سنگینی برای جامعه خواهد داشت.

بخش دوم: تاریخچه مطالعات اجتماعی

توماس جسی جونز در سال ۱۹۰۵ برای اولین بار اصطلاح مطالعات اجتماعی را مورد استفاده قرار داد. مطالعات اجتماعی ابتدا در آمریکا مورد استفاده قرار گرفت؛ پس از آن وارد سایر کشورها شد (گهتوئی، رضائی و سلیمان نژاد، ۱۳۹۸). در ایران برای اولین بار شورای برنامه ریزی و تألیف کتب درسی مطالعات اجتماعی دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی در سال ۱۳۷۵، مطالعات اجتماعی را اینگونه تعریف کرده است (گهتوئی و همکاران، ۱۳۹۸). «حوزه ای که درباره انسان و تعامل او با محیط های اجتماعی؛ فرهنگی، طبیعی و تحولات زندگی بشر در گذشته، حال و آینده و جنبه های گوناگون آن (سیاسی و اقتصادی، فرهنگی و محیطی بحث می کند».

بخش سوم: اهداف درس مطالعات اجتماعی

دوره ابتدایی مناسب ترین دوره برای تربیت اجتماعی است (نجاتی موسوی و چراغیان، ۱۳۹۴). به عقیده صافی (۱۳۸۶) زیر بنای تربیت در این مرحله وجود دارد. به عقیده بسیاری از انشمندان از جمله دیویی (پیرو مکتب عمل گرایی) یادگیری باید در عمل اتفاق بیفتد و از طریق فعالیت های مشارکتی بین دانش آموزان می توان به این مهم دست یافت. از نظر دیویی تأکید باید بر روی دانش و یادگیری ای باشد که در موقعیت های واقعی زندگی کاربرد دارد (دیناروند، ۱۳۹۴). اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی را می توان در سه گروه شامل پرورش

اخلاقیات؛ پرورش مهارت‌های اجتماعی و کسب دانش اجتماعی قرار داد که در ادامه به توضیح درباره هر کدام می‌پردازیم.

بند اول: پرورش اخلاقیات

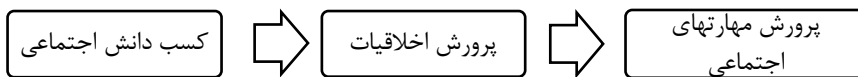
در این حیطه پرورش و تقویت صفاتی مانند همبستگی و اتحاد؛ تعامل و همکاری با دیگر اعضای جامعه؛ علاقه به برقراری عدالت در جامعه که در صورت خواست جمعی اعضای جامعه معنا خواهد یافت (کشاوری و باقری، ۱۳۴۹). از موارد مطرح در این حیطه که بسیار حائز اهمیت است؛ ایجاد حس علاقه نسبت به سرزمین مادری و حفظ میراث فرهنگی است (گهتوئی و همکاران، ۱۳۹۸).

بند دوم: پرورش مهارت‌های اجتماعی

آن چیزی که در این حیطه باید مورد توجه قرار گیرد، پرورش و تقویت یکسری مهارت‌های مورد نیاز زندگی اجتماعی است که شامل توانایی انتقاد پذیری و توانایی حل مسائل اجتماعی که با آن روبرو هستند (همان منبع). تصمیم‌گیری درست درباره مسائلی که با آنها روبرو هستند و توانایی رفتار بر اساس اصول عقلانی (فزونی شره جینی، پیری و اسدیان، ۱۳۹۵).

بند سوم: کسب دانش اجتماعی

در اینجا منظور از دانش همان اطلاعاتی است که دانستن آن برای هر شهروندی لازم می‌باشد. به طور مثال آگاهی از نحوه انجام فعالیت های دولت و یا آگاهی از قوانین و مقررات اجتماعی، آگاهی از اتفاقات جامعه و.... در صورت کسب این اطلاعات است که فرد می‌تواند به نقد و بررسی مشکلات و مسائل جامعه بپردازد (تربیت شهروند مطلوب) و نیز حفظ میراث فرهنگی بعد از آگاهی، شناخت و کسب علاقه نسبت به آنها صورت می‌پذیرد. پس می‌توان نتیجه گرفت، کسب دانش اجتماعی باید در رأس آموزش ها قرار بگیرد. شکل شماره ۱ ترتیب دستیابی به اهداف مذکور را نشان می‌دهد.

شکل ۱: اهداف درس مطالعات اجتماعی

بخش چهارم: اهمیت و ضرورت درس مطالعات اجتماعی

درس مطالعات اجتماعی حوزه ای میان رشته ای است که از علومی مانند تاریخ، جغرافیا، علوم زیست محیطی، جامعه شناسی، اقتصاد و... بهره می برد (افتخاری، ۱۳۹۶). از منظر اسلامی، دوره ابتدایی بهترین دوره برای تعلیم و تربیت است و از این دوره به عنوان فرمانبرداری یاد می شود (سیف؛ کدیور، نوری و لطف آبادی، ۱۳۹۵). پس بنابراین برنامه ریزی برای آموزش این درس در دوره ابتدایی اهمیت بسیاری پیدا می کند. علاوه بر این، شخصیت اجتماعی کودکان در دوره ابتدایی شکل می گیرد (احمدزاده، قاسمی و کرمی مفرد، ۱۳۸۲). این افراد خود پدران و مادران نسل هلی آینده خواهند بود؛ بنابراین عدم توجه کافی به آموزش و تربیت افراد در این دوران نتایج زیانباری را در پی خواهد داشت (افتخاری، ۱۳۹۶). در این میان حل مسئله از مهارت‌های اساسی است که دانش آموزان آنرا کسب می کنند (ابراهیم پور کومله، نادری و سیف نراقی به نقل از بخشایش و دهقان زردینی، ۱۳۶۹). به نظر فلاحیان و همکاران (۱۳۹۱)، برنامه درسی مطالعات اجتماعی علاوه بر انتقال ارزشها، زمینه را برای قضاوت و انتقاد از ارزش های موجود در جامعه فراهم می آورد. به طور مثال برگزاری مراسم های عروسی مجلل در ایران به صورت یک فرهنگ درآمده؛ درس مطالعات اجتماعی این فرصت را فراهم می آورد تا دانش آموزان این فرهنگ نادرست را از منظر های گوناگون مثلاً اسلامی مورد بررسی و نقد قرار دهند و در آخر به ذهنیت درستی پیدا کنند. علاوه بر اینها، رفتار و گفتار معلم مطالعات اجتماعی اهمیت بسیاری در تحقق اهداف این درس دارد؛ به عقیده ایمانی زاده (۱۳۹۷)، نقش الگویی معلم می تواند در همه ی زمینه ها تأثیر گذار باشد. به طور مثال معلمی که خود نظم و انضباط را رعایت نمی کند و دیر در کلاس درس حاضر می شود، چه طور می خواهد فرهنگ

منظم بودن را در دانش آموزان تقویت کند. استفاده از واژه تقویت در اینجا بدین معناست که میل به پیشرفت و کمال در نهاد همه ی انسانها وجود دارد و گویی جزئی از فطرت آنهاست (مبانی نظری سند تحول بنیادین). یکی از ابزارهای بسیار کارآمد در درس مطالعات اجتماعی؛ استفاده از روش تدریس پروژه است. دیناروند به نقل از بالارد (۱۳۹۴)، «پروژه بخشی از زندگی واقعی اجتماعی است که به درون مدرسه منتقل می شود». در این شیوه دانش آموزان به صورت گروهی به انجام فعالیت هایی مشابه زندگی واقعی می پردازند و یا اینکه فعالیت خاصی را در داخل یا خارج مدرسه انجام می دهند و در نهایت عملکرد آنان مورد ارزشیابی قرار می گیرد. به عنوان مثال برگزاری انتخابات شورای دانش آموزی توسط دانش آموزان در مدرسه؛ کاشت نهال؛ بازدید علمی و ارائه گزارش توسط دانش آموزان و... همه از مواردی است که می تواند در روش تدریس پروژه مورد استفاده قرار گیرند (دیناروند، ۱۳۹۴). از فواید بسیار مهم تدریس مطالعات اجتماعی در مدارس که یکی از نتایج روش تدریس پروژه هم هست، تقویت مشارکت اجتماعیست که دکتر دیناروند (۱۳۹۴)، در کتاب خود از آن به عنوان توسعه فضیلت های اجتماعی نام می برد. طبق مطالعات انجام شده توسط سفیری و تمیز (۱۳۹۰)، این نتیجه حاصل شد که کسب منافع مادی و پاداش؛ بیشترین تأثیر را در ایجاد همکاری اجتماعی و مشارکت افراد با هم دارد. بنابراین این نتیجه حاصل می شود که همکاری دانش آموزان در مدرسه برای کسب نمره نمی تواند این فضیلت اخلاقی را در آنان درونی کند. نتایج پژوهش ها نیز نقش رسانه ها را در ایجاد فرهنگ مشارکت اجتماعی تأیید می کند (سفیری و تمیز به نقل از لرنر، ۱۳۹۰).

بخش پنجم: رابطه بین مفاهیم و مهارتها در برنامه درسی مطالعات اجتماعی

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی رابطه مستقیمی بین کسب مفاهیم و افزایش مهارتها وجود دارد (فلاحیان و همکاران، ۱۳۹۱). به طور مثال در شیوه تدریس کاوشگری دانش آموز ابتدا می تواند درباره محیط زندگی خود و خانواده اظهار نظر کند که در سال های اولیه ابتدایی بسیار ساده و پیش پا افتاده است؛ در حالی که دانش آموزان سال های پایانی ابتدایی حتی می

توانند درباره مسائل جهانی نیز نظر خود را بیان کنند (همان منبع). در این مثال رابطه بین کاوشگری و افزایش مهارتها گفته شد که هر چه دانش آموز به مفاهیم عمیق تری در زمینه کاوشگری دست یابد، مهارت او نیز در تحلیل مسائل افزایش خواهد یافت. یا به طور مثال دانش آموز پایه اول ابتدایی جمع و تفریق را به صورت بسیار پیش پا افتاده انجام می دهد و تنها از عهده جمع و تفریق های تک رقمی بر می آید؛ در این پایه استفاده از انگشتان دست برای محاسبات رایج است. این دانش آموز هنگامی که وارد پایه بالاتر می شود، به مفهوم جمع و تفریق های دو رقمی پی می برد؛ حال دیگر جمع و تفریق از دیدگاه او فقط یک رقمی ها نیستند. دانش آموز در پایه سوم با مفهوم ضرب آشنا شده و از آن برای جمع اعداد استفاده می کند. مثلاً هنگامی که از او پرسیده می شود پاسخ عبارت $8+9$ را بگو؛ (شکل ۲) او در ذهن خود دو دسته هشتایی جدا کرده، سپس با عدد یک جمع می بندد.

$$\bigcirc \begin{matrix} 8 \end{matrix} \bigcirc \begin{matrix} 8 \end{matrix} + 1 = 17$$

شکل ۲: گسترش مفاهیم ذهنی

همانطور که مشاهده کردید هر چه دانش آموز به مفاهیم عمیق تری دست پیدا کند مهارت او نیز افزایش خواهد یافت. نکته بعدی ارائه مفاهیم به صورت تدریجی و متناسب با درک و فهم کودکان است. در قرآن کریم توصیه های بسیاری در این زمینه وجود دارد. به طور مثال امینی (۱۳۹۵)، در تحقیق خود اشاره کرده که آیات مرتبط با امر به معروف و نهی از منکر به صورت تدریجی نازل شده است. یعنی خداوند تمام احکام مربوط به آنها به یکباره بیان نکرده است؛ بلکه به صورت تدریجی و متناسب با سطح فکری جوامع بنابراین لازم است دانش آموزان را با همان مفاهیمی آشنا کنیم که متناسب با سطح فکری آنان و نیز نیاز آنان باشد. به همین ترتیب مفاهیم دوره ابتدایی با توجه به سطح فکری و نیاز دانش آموزان آموزش داده می شوند.

بخش ششم: عناصر و مفاهیم اصلی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی

مفاهیم اصلی که از پایه سوم تا ششم در این درس وجود دارد؛ از اهداف تدریس مطالعات اجتماعیست. در ادامه به توضیح درباره برخی از آنها می پردازیم.

۱. مفهوم عدالت: یکی از مفاهیم اصلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی است. آموزش رسمی در هر کشور نقش مستقیم و غیر مستقیم در جامعه پذیر کردن افراد بر عهده دارد (بیات و قاسمی، ۱۳۹۸). به نظر ارسطو از سعادت و خوشبختی مربوط به برخورداری از عدالت است (بیات و قاسمی، ۱۳۹۸ به نقل از عالم، ۱۳۷۶). بنابراین عدالت از نیازهای اساسی انسانها در هر دوره ای بوده و در عصر حاضر نیز از نیازهای انکارناپذیر جامعه است. همانطور که قبلاً نیز گفته شد هدف تعلیم و تربیت در مدارس تربیت شهروند مطلوب است و آن کیست که عدالت اجتماعی را رعایت کرده و دیگران را نیز به برقراری عدالت تشویق می کند. عدالت با مفاهیمی همچون برابری بین دو چیز همراه است (بیات و قاسمی، ۱۳۹۸ به نقل از یعقوبی، ۱۳۸۸).

۲. مفهوم تعاون: از شیوه های تدریس بسیار پر استفاده در مدارس ابتدایی، استفاده از بحث گروهی، تدریس اعضای تیم و پروژه است که میل به همکاری و تعاون را در دانش آموزان افزایش می دهد. در این شیوه ها دانش آموزان مفهوم همکاری گروهی برای رسیدن به پیروزی آشنا می شوند و درمی یابند که موفقیت گروه در موفقیت هریک از اعضای گروه است و به آن گره خورده (فرخی پور، قربان زاده، نوروزی و کارگر، ۱۳۹۹ به نقل از کاگان، ۲۰۰۱). پس بنابراین اعضای قوی تر گروه، ضعیف ترهای گروه را یاری می کنند.

۳. مفهوم هویت: هویت مفهومی گسترده را دربر می گیرد و به حوزه های گوناگون زبان، دین و مذهب، نظام اجتماعی، تاریخ فرهنگی و... تقسیم می شود (آشنا و روحانی، ۱۳۸۹). در کشور ایران نیز این هویت متأثر از ملت های گوناگون بوده و از آنها تأثیر پذیرفته است؛ به گونه ای که جزء فرهنگ و هویت ما شده اند (همان منبع). درس مطالعات اجتماعی با یادآوری فرهنگ غنی ایران باستان، ذهن دانش آموزان را از سردرگمی هویتی خارج کرده، آنها را با

دستاوردها و تاریخچه درخشان ایران باستان آشنا می کند که این خود موجب القای حس غرور و افتخار در دانش آموزان می شود. در کنار آن، فرهنگ غنی اسلامی را نیز نمی توان نادیده گرفت؛ زیرا از دیرباز با فرهنگ ما عجین شده، گویی از ابتدا همراه آن بوده است. یکی از مهمترین تفکراتی که دین اسلام با خود به سرزمین ایران آورد، همگانی شدن آموزش خواندن و نوشتن بود که تا قبل از آن فقط طبقه اندکی شامل روحانیان زردشتی حق یادگیری آنرا داشته اند و بر افراد عادی منع شده بود (قرل ایاق، ۱۳۹۳ به نقل از عریان، ۱۳۹۶).

نتیجه گیری

طبق بررسی های انجام شده مشخص شد؛ تدریس مطالعات اجتماعی و توجه به آن به عنوان حوزه ای میان رشته ای که به دنبال ایجاد آگاهی های اجتماعی، چه فرهنگی، سیاسی، انسانی و... است. و نیز به سبب اینکه زمینه ساز و تقویت کننده میل به مشارکت و همکاری اجتماعی که خود یکی از عوامل اصلی توسعه اجتماعی است؛ ضروریست و البته از نقش رسانه های جمعی نیز نباید غافل شد. مطالعات اجتماعی به عنوان ابزاری است که نیل به اهداف مورد نظر چه در حیطه شناختی، عاطفی و مهارتی را تسهیل می کند؛ اما این بدان معنا نیست که تنها ابزار موجود می باشد، بلکه نیل به اهداف مورد نظر نیازمند خواست جمعی تمام ارگان ها و افراد جامعه است.

منابع و مآخذ

- افتخاری، حجت. (۱۳۹۶). بررسی برنامه درسی اجرا شده و کسب شده در درس مطالعات اجتماعی پایه ششم دبستان های شهر مشکان در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۶. فصلنامه علمی- تخصصی آموزش پژوهی، ۳(۹): ۴۹-۲۹.
- آشنا، حسام الدین؛ روحانی، محمد رضا. (۱۳۸۹). هویت فرهنگی ایرانیان از رویکرد های نظری تا مولفه های بنیادی. نشریه تحقیقات فرهنگی ایران، ۳(۴): ۱۸۴-۱۵۷.
- ابراهیم پور کومله، سمیرا؛ نادری، عزت الله؛ سیف نراقی، مریم. (۱۳۹۶). شناسایی و بررسی ویژگی های مطلوب عناصر برنامه درسی برای نیل به پرورش مهارت های حل مسئله در درس مطالعات اجتماعی برای دوره ابتدایی تحصیلی. نشریه مطالعات آموزش و آموزشگاهی، ۶(۱۶): ۱۳۵-۱۰۰.
- احمد زاده، غلامحسین؛ قاسمی، غلامرضا؛ کرمی مفرد، (بی نام). (۱۳۸۳). بررسی توزیع فراوانی افسردگی در آموزگاران مقطع ابتدایی ناحیه ۳ آموزش و پرورش استان اصفهان در سال ۷۷-۷۸. نشریه پژوهش در علوم پزشکی، ۸(۴): ۱۱۷-۱۱۶.
- بیات، قدسی؛ قاسمی، مرضیه. (۱۳۹۸). مفهوم پردازی عدالت در نظام آموزشی ایران: مطالعه موردی کتاب های درسی پیش از دانشگاه. نشریه مجلس و راهبرد، ۲۶(۱۰۰): ۴۶-۷.
- دیناروند، حسن. (۱۳۹۴). اصول و روش های نوین تدریس در دوره ابتدایی. تهران: نشر دانش پرور.
- سفیری، خدیجه؛ تمیز، رقیه. (۱۳۹۰). فراتحلیل مطالعات مشارکت اجتماعی. نشریه مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۳(۳): ۱۳۶-۱۲۵.

- سیف، سوسن؛ کدیور، پروین؛ کرمی نوری، رضا؛ لطف آبادی، حسین. (۱۳۹۵). روانشناسی رشد ۱. تهران: انتشارات سمت.
- فرخی پور، فاطمه؛ قربان زاده، زهرا؛ نوروزی، فاطمه؛ کارگر، محدثه. (۱۳۹۹). مقایسه تأثیر روش کاوشگری و مشارکتی بر پیشرفت تحصیلی و مهارت اجتماعی دانش آموزان. مقاله ارائه شده در سومین کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی. همدان، اسفند ۱۳۹۹.
- فلاحیان، ناهید؛ آرام، محمد باقر؛ نادری، مریم؛ احمدی، آمنه. (۱۳۹۱). روش آموزش مطالعات اجتماعی. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران.
- صافی، احمد. (۱۳۸۶). آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و متوسطه. تهران: انتشارات سمت.
- قرونی شره جینی، رضا؛ پیری، موسی؛ اسدیان، سیروس. (۱۳۹۵). چالش های برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در تربیت شهروندی- اجتماعی بر اساس مدل تایلر. دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۴(۷): ۵۵-۸۰.
- قزل ایاق، ثریا. (۱۳۹۳). ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن. تهران: انتشارات سمت.
- کشاورز، سوسن؛ باقری، خسرو. (۱۳۹۴). اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی متناظر با مبانی فلسفی سازگار با آموزه های دینی اسلام و دلالت های آن در عرصه برنامه درسی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، ۹(۳۶): ۳۰-۵.

